

EĞİTİM VE GELECEK ZAMAN

Araş. Gör. Mehmet GÜLTEKİN*

I. SORUN

Eğitimin en genel amaçlarından birisi bireylere, içinde buldukları topluma sağlıklı bir uyum yapabilmeleri doğrultusunda yardım etmektir. Devamlı olarak gelişen ve değişen toplumda bu uyumun gerçekleşebilmesi için eğitim bireylere adaptasyonlarını gerçekleştirebilecekleri doğrultuda tutum ve davranış kazandırır.

Günümüzde bilim ve teknolojiye meydana gelen hızlı değişimler toplumsal hayatın koşullarını etkilemekte ve toplumlara karmaşık hale getirmektedir. Bu karmaşık ortamda bireyin değişen ve gelişen toplum kültürüne adaptasyonunu sağlamayı amaçlayan eğitimin sorumluluğu da artmaktadır. Eğitim bir taraftan bireyin topluma uyumuna yardım ederken, diğer taraftan bireyi geliştirerek toplumun gelişmesini sağlamayı amaç edinmektedir.

Eğitim yoluyla böyle bir amaçın gerçekleşmesi için sosyal, ekonomik ve politik alanlarda meydana gelen değişme ve gelişmelerin eğitime yansması, bu değişme ve gelişmeler doğrultusunda eğitimin kendini yenilemesi gerekmektedir. Çünkü eğitim süreçleri, ancak bu yolla, hayatın her alanında meydana gelen değişikliklerle, yeni buluş ve gelişmelerle tutarlık sağlayabilir. Nitekim Ertürk bu konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir: "Toplumlar hızla değişmektedir. Hızla değişmekte olan topluma üye hazırlarken, onu, sadece çevresine uymaktan çok çevresi ile dengeli yaşamayı becerebilmelidir. Çünkü bugünkü şartlara uyma gücünü kazanan birey yarın bu şartlar değişince yeni şartlar içinde uyumsuz bir insan olarak yadırganacaktır. Öyleyse belli bir çevreye uyup kalan değil içinde bulunduğu her çevre ile dengeli yaşayabilen insanlar yetiştirmeye ihtiyaç vardır. Bu ihtiyacın hedefler bakımından doğurgu-

---

* Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü Program Geliştirme Anabilim Dalı

ları düşünülünce, değişik çevreler ile değişik biçimlerde denge kurarak yaşama gücüne önem vermek gerekecektir” (Ertürk, 1973, s. 35).

Sürekli yenilik ve değişikliğin bir sonucu olarak bireylerin çevre ve dünyayı zaman ilişkileri ve çok yönlü etkileşimler içinde görüp algılayabilmeleri ve yeni düşünme biçimlerine ulaşabilmeleri gerekmektedir. Böyle bir bağlamda geleceğe dönük bir eğitim anlayışı en az dün ve bugün üzerinde duran eğitim kuramları kadar önem taşıyacaktır.

Eğitimin böyle bir işlevi yerine getirebilmesi için bilim ve teknolojiye meydana gelen değişimleri ve bu değişimlerin etkilerini gözönünde bulundurması gerekmektedir. Çünkü yaşamakta olduğumuz çağ adeta başından beri kesin değişimlere sahne olmuş ve olmaya devam etmektedir. Bu değişim öylesine hızlıdır ki, kurumları alt-üst etmekte, değerleri değiştirmekte, geçmişi silip atmaktadır. Bu baş döndürücü değişiklik insanların hayallerini bile aşmaktadır. Öyleki yazdığı eserlerde asırlar sonrasını gören Jules Verne’in hayali bile zayıf kalmaktadır.

“80 Günde Devrialem”, “Denizler Altında 20 Bin Fersah” ve daha bir çok hayali eser yayımlayan, gökyüzüne bakıp dünyamızın geleceği konusunda fikir yürüten meşhur yazar, en büyük hayalini ve dileğini gerçekleştirilmeden öldü... Fransa Akademisine üye olamadı. Fransa Akademisi Üyeleri Meclisi; “Bu adam roman yazmıyor... insanları şaşırtacak yalanlar, hayali işlerle uğraşiyor. Ne ilmi değeri ne de edebi değeri yok bu palavraların!” gerekçesiyle Jules Verne’in üyeliğini ısrarla reddetti.

Oysa bugün Jules Verne’in eserlerini okuyan gençler, “canım bu adam ne kadar basit araçlarla uğraşmış. Dünyanın etrafı 80 günde mi katedilecekmiş... “diye dudak bükmektedirler. Bugün dünya 80 günde değil, 80 saatte değil, 80 dakikada bile değil... Yörüngeye oturtulan insan yapısı peykler sayesinde 80 defa katedilmektedir. Atom denizaltıları, denizler altında fersah diye bir şey bırakmamıştır. Batiskoplarla okyanusların derinliklerini arayan araştırmacılar yeteri kadar derinlik bulamadıklarından şikayet etmektedirler. İnsanlar artık 300-500 kişi taşıyabilen seston birkaç misli daha hızlı uçabilen uçaklar, tekraryh uçan trenler, modern helikopterler yapmakta, bu araçlara bakan romancılar, hatta bilginler hayal kurmaktan korkmakta, Jules Verne misali kısa görüşlü olmaktan korkmaktadırlar. Nitekim bilim adamları, “birkaç yıl, hatta birkaç ay sonra ortaya çıkabilecek yeni buluşlar bizim dediklerimizi değiştirebilir, geride bırakabilir” demekten kendilerini alamamaktadırlar.

Tüm bu hızlı değişikliklere bakarak belki de yarım asır sonra cad-delerde uçan insanları, fezaada yarışan gemileri, Ay'ı, Merih'i, Venüs'ü ve diğer gezegenleri kapı komşusu halinde göreceğiz. Denizler altında araştırma merkezleri, hatta sayfiye yerleri kurulabilecek, fezadaki istasyonlarda hafta tatili geçirmek isteyenlerin arzuları hiçte pahalı olmayan biletlerle mümkün olacak ve daha aklımıza gelmeyen pek çok yeniliklerle karşılaşabileceğiz.

Böylesine hızlı bir değişim konusunda J. Huxley "insanın bilinen yazılı tarih süreci içerisinde geçirdiği evrim, insan öncesi evrimden yüzbin kez hızlıdır" demektedir. W. Bennis'e göre değişimin baskısı iyice artmıştır. "Hiçbir abartma veya aşırılık, değişimin genişliğini ve hızını gerçekçi bir biçimde tanımlayamaz. Gelecekte yalnızca abartmalar gerçekçi görülebilir" diyerek değişimin hızını anlatmaya çalışmaktadır (Tofflez 1981, s. 27).

Yörükoğlu da son ikiyüz yıllık dönemde bu hızın daha da arttığını vurgulamakta, ikiyüz yıl önce başlayan sanayi devriminin dünyayı etkileyerek görünümünü değiştirdiğini, bilimsel buluşların uygulamaya geçirilmesinden doğan teknolojinin, toplumların yaşam biçimlerini altüst ettiğini ifade etmektedir. O'na göre bu kadar gelişmenin ikiyüz yıla sığdırılması başdöndürücüdür (Yörükoğlu, 1983, s. 29).

İnsanlığın uzay çağına ulaştığı noktada, bireylerin bu hızlı değişime uyum sağlayabilmesi için, toplumdaki tüm kaynakların işe koşulması gerekmektedir. Mühendislerden, jeologlara, fizikçilerden matematikçilere, elektronikçilere, sosyal bilimlere vb. tüm alanlardaki uzmanların işlevini etkinlikle yerine getirmesi zorunludur. Çünkü herhangi bir alt sistemde meydana gelecek bir aksaklık, toplumun düzenini ve sürekliliğini bozacaktır. Gelecekte büyük önem taşıyan sistemlerden birisi de eğitimidir.

II. YENİ BİR EĞİTİM GEREKSİNİMİ

Kalkınma yavaş bir tempo ile sürseydi, yalnızca geçmişin öğretilmesi ve eğitimin kendisini tekrarlaması uygun görülebilirdi. Böyle bir durumda belli konuların uzun süre eğitimi söz konusu olabilirdi. Zira bu gibi hallerde benzer beceriler, sürekli biçimde ihtiyaçları karşılayabilmektedir; baba tüm uygulanabilir teknikleri, geleneksel değerlerle birlikte oğluna aktarabilir, bilgi geleneksel olarak, aile, dinsel kurumlar ve çıraklık yoluyla sağlanabilirdi; zira sistemin temeli geçmişe olan tam

bağımlılıktır. Zamanla hız arttı, bilim ve teknoloji çağı eski sistemin tümüne egemen oldu. Böylece sanayi sistemi değerler sistemini zorlamaya başladı. Yaşamın her alanında köklü değişiklikler oldu. Bu değişikliklerle birlikte yeni bir yaşam biçimi oluştu. Bu yeni yaşam biçimi, fabrikalar, makinalar, kalabalıklar, hızla değişen yaşam koşullarından oluşmaktadır. Artık zaman, ayın ve güneşin yörüngesiyle değil, fabrika düdüklüleri, saatler ve dakikalarla saptanmaktadır. Böylece insanlarda yeni bir zaman kavramı oluşmuştur.

Böyle bir yaşam biçimi ile karşı karşıya kalan insan, şimdileri anlayabilmek için daha fazla çaba sarfetmek zorundadır. Bu yoğun gelişmeler karşısında eğitimin bakış açısı da geçmişten geleceğe kaymak durumundadır. Bugün bireyler için geçmişi anlamak yeterli değildir. Hatta ve hatta bugünü anlamakta yeterli değildir. Çünkü şu an içinde bulunduğumuz çevre kısa bir zaman içinde yitip gitmektedir. Bireyler değişimin yönünü ve hızını kestirmek mecburiyetindedir. Nitekim Alvin Toffler bu gerekliliği şöyle vurgulamaktadır. "Hız dürtüsünü denetim altına alamadığımız sürece-alabileceğimizi belirten çok az belirti vardır - yarının insanı günümüze oranla çok daha çabuk değişime ayak uydurmak zorunda kalacaktır. Eğitim sorunu açısından durum ortadır. Eğitimin temel amacı kişinin uyum yapma yeteneğini (sürekli değişime, hızlı ve ekonomik olarak ayak uyduracak biçimde) artırmak olacaktır. Değişim hızı arttıkça gelecekteki olayların yapısını anlayabilmek için daha çok özen gösterilmesi gerekecektir." (Toffler 1981, s. 336).

İşte bu nedenle eğitimin geleceğe yönelmesi zorunludur. Eğitim, geleceğe çevrilmiş, değişme ve gelişmelere açık geliştirdiği metod ve araçlarla bugünün bireylerine geleceğe dönük bir tutum kazandırmak durumundadır. Bireyleri, karmaşık, hareketli ve büyük bir kısmı henüz bilinmeyen bir geleceğe yönlendirmek, eğitimin önemli işlevlerinden birisidir.

III. GELECEĞİN EĞİTİMİ

Yeniliğin ve çeşitliliğin sürekli olarak artacağı kaçınılmaz olduğuna ve elimizdeki araç ve yöntemler ne denli etkili olursa olsun, toplumun gelecekteki durumunu kestirebilmemize olanak sağlamadığına göre bireyler geleceğe ilişkin davranış ve becerilere gereksinim duyacaklardır. Bunun için geleceğin eğitiminin bazı farklı özelliklere sahip olması gerekmektedir.

Toffler'a göre ise eğitim geleceğe yönelmelidir. İnsanın sadece geçmiş ve bugünü anlaması yeterli değildir. Gençler sosyal değişimin yönünü ve hızını iyi kavramalı geleceğe yönelik planlar geliştirmelidir.

Okullar şu üç şeyi öğrenciye kazandırmalıdır:

Öğrenme : Bilgi hızla artmaktadır ve yeni bilgi ile birlikte çoğu bilgiler hızla yitirilmektedir. Bugün gerçek olan bir bilgi yarın yanlış olabilmektedir. Bu nedenle yarının okulları yalnızca bilgi vermekle kalmamalı, onu kullanma yollarını da öğretmelidir. Birey öğrenmeyi öğrenerek, eski düşüncelerinin yerine yenilerini ne zaman ve nasıl koyacağını bilmelidir.

İlişki Kurma : Yaşam hızı arttıkça gerekli insan ilişkilerinin kurulması ve sürdürülmesi zorlaşmaktadır. Yaşam hızının ileride daha da hızlı artacağını düşünürsek bu daha da zorlaşacaktır. Yaşam hızı arttıkça güveni oluşturmak ve dostluğu geliştirmek için zaman kısalmaktadır. Bir çok olayda ilişkiler kısa süreli olarak düşünülmektedir.

Seçme : Birey artan orandaki karmaşıklıkta kendi yolunu, yapacağı seçim ve tercihlerle çizecektir. Eğer seçme işinde eğitim bireye yardımcı olmuyorsa, bireylerin geleceğe doğru yönelirken hata yapmaları mümkündür.

Keitz ise ülkelerin nüfusunun artması ve yaşlanıyor olması, aile yapısının, ekonomik durumun, çevrenin ve toplumun devamlı olarak değişmesinden dolayı eğitimin işlevinin değişmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu yönelimler tarafından şekillenmiş eğitimin gelecekte iyi bir yaşama rehberlik edebilmesi için öğrencinin ihtiyaç duyacağı şu becerilere yer vermelidir:

a) **Kritik düşünme becerisi :** Öğrenciler herhangi bir problem karşısında, mantıklı olarak alternatif çözüm yollarını bulmayı öğrenmelidirler.

b) **İnsan ilişkileri becerisi :** Dünyamızda artan teknolojik yenilikler, dünya ülkeleri arasındaki yüksek düzeydeki iletişim, öğrencilerin, ikinci bir dil bilmelerini, anlaşmazlıkların çözümünde yeni beceriler geliştirmelerini ve insanların mutluluğu doğrultusunda duyarlı olmalarını zorunlu kılacaktır.

c) **Kişisel beceriler :** Toplumsal değişme, insanların kişisel yaşamlarını etkilemektedir. Birey yaşamının kontrolünü zorlayacak olan ko-

nularda stresi bastırma, kişisel ve mesleki değişmelere uyum yapma ihtiyacı duymaktadır.

d) *Sosyal beceriler* : Bireyler kendi davranışlarından sorumlu olmayı ve başkaları için kaygı duymayı öğrenmelidirler (Keitz, 1987, s. 69).

John Dewey, "Tecrübe ve Eğitim" adlı eserinde bir anlamda eski zamansal eğitimi değiştirmek çabasındadır. Dewey geçmişe dönük olan eğitimin, bakış açısının değişmesini istemektedir. Dewey'e göre: "Biz daima başka bir zaman değil fakat bugünü yaşıyoruz; ancak bugünün yaşantılarından tam bir anlam çıkararak, geleceğe hazırlanmış oluruz." (Dewey, 1966, s. 36).

Yılman ise, yarımın, yani 2000'li yılların eğitiminin ana çizgilerini sıralarken daha kapsamlı bir görüşü benimsemektedir. O'na göre 2000'li yılların eğitim:

- a) Demokratik, yapıcı, birleştirici ve üretkendir.
- b) Teknoloji kullanımı üst düzeydedir.
- c) Her türlü olumlu gelişmeye açıktır.
- d) Doğru, geçerli ve kullanılabilir değerler kazandırılır.
- e) Yeteneğe ve kişiye saygıya dayanır.
- f) Toplumun her yönden kalkınıp ilerleyebilmesinde temel araçtır.
- g) Katılımcı, barışça ve gelişmecedir.
- h) Ön yargılardan kurtulmuş, bilimsel ve araştırmacıdır.
- ı) Gereksiz bilgilerden ayıklanmış seçici bir eğitimi öngörür.
- j) Öğrenimde herkes için olanak ve fırsat eşitliği sağlamıştır.
- k) Bütün gençlerin insan onuruna yaraşır bir hayat sürebilmeleri için zorunlu geliri elde edebilecekleri bir iş, bir meslek edinebilmelerini mümkün kılacak eğitsel ortamları yaratmıştır.
- l) Bütün bunları başarıyla gerçekleştirebilecek yeterlikte öğretmen, eğitimci ve yöneticilere sahiptir.

Görüldüğü gibi geleceğin eğitimi bugünkünden çok farklı olguları içermekte ve bunları çözümlenmiş olmayı içermektedir (Yılman, 1989, s. 5).

Şüphesiz çağdaş dünyayı kavrayabilen ve onun taleplerine yanıt verebilen, düşünen, esnek karar verme ve seçme kapasitesine sahip bireyleri yetiştirecek eğitimin yeniliklere ve değişmelere açık olması gerekir. Eğitim sistemi ne kadar iyi olursa olsun eğer değişme ve gelişmeye açık değilse zaman içinde iyi olma özelliğini yitirir. Özellikle herşeyin hızlı bir değişim içinde olduğu çağımızda, bireylerin bir yandan içinde buldukları topluma uyum sağlaması, diğer yandan geleceğe ilişkin davranış ve tutum değiştirmesi, eğitimin önemli işlevlerinden birisidir.

Eğer çocuklar ve gençler hızlı değişmelere daha başarılı bir biçimde uyum yapacaklarsa eğitimdeki zaman anlayışı değişmelidir. Bugün toplumlar değişimin hızlı etkisini kolayca göğüsleyebilecek bireylere sahip olmak istemektedirler. Geleceği kestirebilecek ve geleceği algılayabilecek bireylerin yetişmesi de geleceğe dönük olarak çalışan bir eğitimle mümkündür.

İşte bu nedenle, bireyin zaman konusundaki eğitimi değiştirilmeli ve eğitim gelecek zamana kaydırılmalıdır.

IV. SONUÇ

Sonuç olarak, böylesine hızlı bir değişim karşısında zamana ilişkin perspektifin genişlemesi gerekmektedir. Amaç, daha uzakları kestirebilmek olmalıdır. Çünkü bireyler gelecek üzerine düşündürüldükçe ve geleceğe yönlendirildikçe değişimin etkisini daha kolay göğüsleyebileceklerdir. Böylesine bir ilgiyi ve bilinci oluşturmak da eğitimin temel bir görevidir.

“Önceden uyarılan, önceden silahlanmış olur” ilkesi doğrultusunda gençlerin geleceğe dönük alıştırma ve kestirmelere ihtiyacı vardır. Rakibinin hamlesini önceden kestiren satranç oyuncusu, uzun vadeli düşünen işletme yöneticisi, kitabın ilk sayfasını okumadan önce içindeki bölümlerini gözden geçiren öğrenci daha başarılı olmaya adaydır. O halde değişimin hızını karşılayabilmeleri için, öğrencilerin gelecekteki olasılıklara karşı duyarlılığı artırılmalı ve onlardaki gelecek duygusu zenginleştirilmelidir.

İnsan aklı nasıl geçmişe gönderiliyorsa, geleceğe de gönderilmeli, öğrencilere geleceği düşleyebilme zevki ve hayalgücü kazandırılmalıdır. Gelecek haftanın değil kuşaklar sonrasının insanlık için neler getireceği düşündürülmelidir. Geleceğin getireceği olasılık ve olanakları sistematik

olarak düşündürmeli, bunun için geleceğe ilişkin kestirmeler yaptırılarak onların gelecek zamana karşı duyarlılığı artırılmalıdır.

Öte yandan gerçekte uyum yapmanın önemli ipuçlarından birisi kişideki gelecek sezgisidir. Değişime ayak uydurabilen, zamanı kavrayabilen kişiler gelecek konusunda gelişmiş sezgisi olan kişilerdir. O halde eğitim yoluyla kişideki gelecek sezgisi geliştirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Dewey, John. *Tecrübe ve Eğitim*. (Çevirenler: Başaran, Fatma; Varış, Fatma). A.Ü. Eğitim Fakültesi, Ankara, 1966.
- Ertürk, Selahattin. *Program Geliştirme*. Yelkentepe Yayınları, No. 14, Ankara, 1973.
- Keitz, Rutz. *Integrating Curriculum for Tomorrow's Student*. Educational Leadership December 1986, January 1987.
- Toffler, Alvin. *Gelecek Korkusu*, Şok (Çeviren: Sargut, Selami) Altın Kitaplar, Ekim 1981.
- Varış, Fatma. *Eğitimde Program Geliştirme*. "Teori ve Teknikler" A.Ü. EBF Yayınları, No: 157, Ankara 1988.
- Yılman, Mustafa. *Gençlik ve Gelecek*. Eğitim ve Bilim, Cilt. 13, Sayı: 74, Ekim 1989.
- Yörükoğlu, Atalay. *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 1983.